

ศักยภาพวิสาหกิจชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์จังหวัดสุพรรณบุรี

Potential of Community Enterprises in Organic Agriculture Product Development in Suphanburi Province

สุดถนอม ตันเจริญ

สาขาวิชาการประกอบการธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Email : sudthanom.t@bsru.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษาศักยภาพวิสาหกิจชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลวิสาหกิจชุมชน คัดเลือกวิสาหกิจชุมชนต้นแบบที่มีศักยภาพ และศึกษาองค์ประกอบด้านศักยภาพในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนในอำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี โดยการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในหน่วยงานราชการระดับจังหวัด อำเภอและท้องถิ่น ประกอบกับการการสนทนากลุ่มกับสมาชิกวิสาหกิจชุมชนครอบคลุม 13 ตำบลของอำเภออุทุมพรเพื่อคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนต้นแบบที่มีศักยภาพในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ ตามองค์ประกอบเชิงทฤษฎีและผลการวิจัยศักยภาพชุมชนในพื้นที่อื่นของประเทศไทย พบว่า วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ทุ่งทองยั่งยืน ตำบลจรเข้มสามพัน เป็นกลุ่มที่มีองค์ประกอบด้านศักยภาพครบถ้วนมากที่สุด ได้แก่ การมีผู้นำการเปลี่ยนแปลงของประธานวิสาหกิจชุมชน การยึดมั่นกับการรณรงค์และอนุรักษ์ภูมิปัญญาเกษตรอินทรีย์ มุ่งมั่นด้วยพลังแห่งการสร้างชุมชนเกษตรอินทรีย์กับเป้าหมายการสร้างสุขภาพจิตและสุขภาพกายที่ดีแก่ตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อม เรียนรู้จากการปฏิบัติและรับความรู้ใหม่อยู่ตลอดเวลา มีการกระตุ้นทางปัญญาด้วยความรู้และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเสมอ สังสมองค์ความรู้ ภูมิปัญญา จัดการกระบวนการเรียนรู้และเครือข่ายได้เป็นอย่างดี ประกอบกับการสนับสนุนของภาครัฐ ส่งผลให้ผลการดำเนินงานดีขึ้น จำนวนสมาชิกและเครือข่ายเพิ่มขึ้น ยอดขายมากขึ้น กองทุนของสมาชิกและชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: ศักยภาพ, วิสาหกิจชุมชน, พัฒนาผลิตภัณฑ์, เกษตรอินทรีย์

Abstract

The study of “Potential of Community Enterprises in Organic Agriculture Product Development in Suphanburi Province” is aim to study the community enterprises, select the best practice potential group, and study the components of their potential in developing the organic products of U-thong district, Suphanburi Province. The study is conducted with provincial and district government officials, and the leader of community enterprises by interviewing and conducting the focus group methods with the members of community enterprises and selecting the potential groups with theoretical potential community’s factors according to the past research findings in different areas. When analyzing the potential components of the organic farming community enterprises, it is found that Tung Thong Yang Yuen Organic Agriculture Community Enterprise of Chorakhe Samphan Sub-district is a group with the most complete potential of transformational leadership of the leader of community enterprises and adherence of the campaign and conservation of organic agricultural wisdom. Its members are happy with the commitment of the power of creating an organic farming

community with the goal to create good mental health and physical health for oneself, family and community. Community members are inspired with the effort to learn from practice and gain new knowledge all the time, have intellectual stimulation with knowledge, and always listen to the opinions of others. This leads to accumulating cultural knowledge and wisdom, and good learning process and network management, together with the support of the government. The operation results are satisfying and can be continued to develop.

Keywords: Potential, Community Enterprise, Product Development, Organic Agriculture

วันที่รับบทความ : 28 ตุลาคม 2562
วันที่แก้ไขบทความ : 17 มิถุนายน 2563
วันที่ตอบรับตีพิมพ์บทความ : 29 มิถุนายน 2563

1. บทนำ

สังคมโลกเปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญก้าวหน้า และกระแสการรับวัฒนธรรมระหว่างชนชาติที่ต่างกั น ทำให้การดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปสู่ความทันสมัยที่พึ่งพาเทคโนโลยีและต้องการความสะดวกสบายมากขึ้น นอกจากนั้นสังคมโลกยังให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพและความงามอย่างมาก โดยเฉพาะสังคมที่อยู่กับความทันสมัย ชุมชนเมือง สังคมธุรกิจ คนส่วนใหญ่ต่างใส่ใจกับงานและการดูแลตัวเองทั้งทางกายภาพและภายในจิตใจ ผลิตภัณฑ์มากมายถูกพัฒนาให้เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตเช่นนี้ ไม่เว้นแม้แต่ผลิตภัณฑ์ชุมชน ต้องใส่ใจในสภาพการณ์แข่งขันรอบด้าน ทั้งจากภาคอุตสาหกรรมและความต้องการของผู้บริโภคตามรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ทันสมัย (Modern Lifestyle) ส่งผลให้การผลิตสินค้าเชื่อมโยงกับแฟชั่น วัฒนธรรมดั้งเดิม สินค้าสไตล์ย้อนยุค (Vintage) กระแสภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ต้องการชีวิตที่อิงกันธรรมชาติและปฏิเสธสารเคมี ดังนั้นจึงเป็นโอกาสของวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มผู้ผลิตสินค้าชุมชนที่ใช้วัตถุดิบในพื้นที่ เชื่อมโยงความคิดสร้างสรรค์จากวัตถุดิบตามกระแสความนิยมกับการพัฒนาสินค้าที่แตกต่างจากเดิม นอกจากจะเป็นการสร้างความตื่นตัวในสิ่งใหม่แล้วยังเป็นการกระตุ้นความคิดและกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อการยกระดับเศรษฐกิจชุมชนแบบพลิกฝ่ามืออีกด้วย

การพัฒนางานวิจัยเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น ทั้งด้านเศรษฐกิจและสุขภาพได้อย่างจริงจังเป็นพลังขับเคลื่อนสังคมไปตามทิศทางการพัฒนาประเทศตามโมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนที่เรียกว่า Thailand 4.0 ซึ่งเน้นความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ด้วยระบบเศรษฐกิจที่เน้นการสร้าง

มูลค่า (Value - Based Economy) ที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม เทคโนโลยี และความคิดสร้างสรรค์ จากการสำรวจพื้นที่เบื้องต้น ทีมวิจัย พบว่าการทำการเกษตรที่ปลอดภัยจากสารเคมีและสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้ผลิตและผู้บริโภค ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ทางที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของเกษตรกร การเสริมสร้างความรู้ให้แก่ชุมชน การขับเคลื่อนชุมชน และการเสริมสร้างพลังชุมชน เพื่อให้สมาชิกของชุมชนยอมรับและนำเอาแนวคิดการทำการเกษตรอินทรีย์ไปใช้เกษตรกรหลายพื้นที่ตระหนักถึงความสำคัญของการทำการเกษตรอินทรีย์ ต้องใช้เวลามาก เพื่อเรียนรู้ผลกระทบในระยะยาว

จากผลการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในพื้นที่อำเภอยะทอง วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ในหลายตำบล ยังประสบปัญหาด้านความร่วมมือและขาดความมั่นใจในปริมาณของผลผลิต ทำให้ยังใช้ปุ๋ยเคมีหรือสารเคมีกำจัดศัตรูพืช สภาพปัญหาสำคัญคือกระบวนการมีส่วนร่วมในลักษณะของการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนา ตั้งแต่กระบวนการผลิต การจัดการ และการตลาด ถือว่าเป็นกระบวนการสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ทุกชุมชนควรตระหนักถึงการพึ่งตนเองและการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน คือการได้คิด ทำอย่างจริงจังและต่อเนื่องด้วยความมานะอดทน เพราะเกษตรอินทรีย์ต้องมีการเปลี่ยนแปลงวิธีการและรอผลระยะเวลานานหนึ่ง จึงจะเห็นผลชัดเจนว่าดีต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการลดผลเสียต่อการปลูกพืชทุกชนิด การชักจูงให้เกษตรกรเกิดการยอมรับ มีใจเพียงทางเลือกใหม่ของเกษตรกร แต่เป็นกระบวนการที่ควรจะเป็น ซึ่งเชื่อมโยงกับการเพิ่มศักยภาพกลุ่มเกษตรอินทรีย์โดยตรง ปัจจุบันกลุ่มเกษตร

อินทรีย์ในพื้นที่หลายกลุ่มยังต้องการการสนับสนุนความรู้ เพื่อส่งเสริมความรู้ การพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ร่วมคิด ร่วมทำ ตลอดจนการจัดการความรู้ และการเรียนรู้ของคนในชุมชน โดยการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้และขยายเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของท้องถิ่นชุมชนในการเรียนรู้และการทำงานร่วมกันให้เกิดระบบที่ดี โปร่งใส ไร้ทุจริต และการสร้างสรรค์ผสมผสานกับภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่น [1]

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับอำเภอ อุ้มทอง หนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยว “เมืองต้องห้ามพลาต” ที่รัฐบาลส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ พบว่า เมืองโบราณอุ้มทองอาณาจักรทวารวดีมีความโดดเด่นเชิงประวัติศาสตร์ อุ้มทองยังมีวิถีชีวิตที่น่าสนใจด้วยอัตลักษณ์ ด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ 5 ชาติพันธุ์ คือ ลาวเวียง ลาวครั่ง ไทยทรงดำ ไทยพื้นถิ่น และไทยจีน [2] รวมทั้งเสน่ห์ของวิถีชีวิตเกษตรกร ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพวิสาหกิจชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ ในอำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี จะเป็นการสนับสนุนเกษตรกรต้นแบบในการทำเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สนับสนุนวิถีอินทรีย์ที่ส่งผลดีต่อสุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภค งานวิจัยนี้จึงมุ่งหวังในการดึงศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนออกมาค้นหาจุดแข็งและโอกาสในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับคนรุ่นต่อไปได้สืบทอดวิถีเกษตรอินทรีย์ที่จะนำไปสู่การพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลวิสาหกิจชุมชนอำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี และคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนต้นแบบที่มีศักยภาพในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบด้านศักยภาพในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนในอำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

3. วิธีวิเคราะห์

การศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากแนวคิดทฤษฎี ผลงานวิจัยที่

เกี่ยวข้องกับการศึกษาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และสังเกต ประกอบกับการสนทนากลุ่ม และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) ของวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ

4. ขอบเขตการวิเคราะห์

ประชากรใน 155 หมู่บ้าน ของอำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เจาะจงสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รองผู้ว่าราชการจังหวัด (กำกับดูแลงานพัฒนาชุมชน) นายอำเภอ กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน ผู้จัดการองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และนายกเทศมนตรีและนายกองค์การบริหารส่วนตำบล และประธานวิสาหกิจชุมชนที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแนะนำต่อแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) ครอบคลุม 13 ตำบลของอำเภออุ้มทอง รวม 20 คน เกี่ยวกับกลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชนและเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในตำบลต่าง ๆ ของอำเภออุ้มทอง วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปรายงานการวิจัย ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2560 ถึงเดือนพฤษภาคม 2561

5. เนื้อเรื่อง

การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ ผู้วิจัยเริ่มจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารเกี่ยวกับบริบทของวิสาหกิจชุมชนในตำบลต่าง ๆ ของอำเภออุ้มทอง จากนั้นสำรวจพื้นที่ ครอบคลุมทั้ง 13 ตำบลของอำเภออุ้มทอง วิเคราะห์ศักยภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของชุมชน เพื่อสกัดตัวประกอบประกอบของศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน ลงพื้นที่จัดประชุมผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่สนใจ และเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของแต่ละตำบล จำแนกผลิตภัณฑ์ชุมชนและวิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพ

ขั้นตอนการคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ ใช้วัตถุดิบ ทรัพยากร ทุนแรงงานในชุมชน ใช้ภูมิปัญญาในชุมชนเป็นหลัก (อาจผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล) มีโครงการและแผนประกอบการ (แผนวิสาหกิจ) มีกระบวนการมีส่วนร่วม และกระบวนการเรียนรู้ และมีการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนเป็นเป้าหมาย [3] จากนั้นดำเนินการ

สนทนากลุ่ม และคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเบื้องต้นได้ 20 กลุ่มครอบคลุม 13 ตำบล จัดประชุมสร้างความเข้าใจในเหตุผลของการวิจัยและหลักการคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ ซึ่งเกิดจากการพิจารณาตัวแปรตามแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนและผลงานวิจัยในประเทศไทย ถือว่าเป็นการสกัดตัวแปรให้เหมาะสมกับการคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนต้นแบบตามองค์ประกอบเชิงทฤษฎีและบริบทของวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย จากนั้นทีมวิจัยร่วมประชุมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญอีกครั้งเพื่อชี้แจงเหตุผลการคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ พร้อมสัมภาษณ์ สนทนากลุ่มกับประธานและสมาชิกวิสาหกิจชุมชนต้นแบบเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนและความพร้อมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน และเจาะประเด็นสภาพแวดล้อมเพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของวิสาหกิจชุมชน และศักยภาพในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนในอำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี จากนั้นสร้างแบบประเมิน และคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนต้นแบบด้วยองค์ประกอบด้านศักยภาพ แล้วทำการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ และสรุปผลการวิจัย

6. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ในกระบวนการคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนต้นแบบที่มีศักยภาพในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และพัฒนากลุ่มได้อย่างชัดเจน ด้วยข้อมูลจากการสำรวจวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่าวิสาหกิจชุมชนบางกลุ่มอ่อนแอเนื่องจากผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจความสับสนภายในกลุ่มบ้าง ทำให้สมาชิกบางส่วนไม่มีส่วนร่วมในการผลิตและจำหน่าย ทำให้ประธานกลุ่มมีบทบาทหลักในการตัดสินใจทุกเรื่อง ส่งผลให้สมาชิกขาดความเข้าใจในหลักการทำงานที่ถูกต้องและเหมาะสม หากขาดการมีส่วนร่วม สัมพันธภาพภายในกลุ่มอ่อนแอเป็นผลการดำเนินงานติดลบ สินค้าค้างสต็อกเพราะขาดตลาดรองรับ สมาชิกต้องหันไปทำงานอื่นเพื่อหารายได้มาใช้จ่าย หลายกลุ่มจึงมีลักษณะการดำเนินงานเปลี่ยนไปเป็นธุรกิจส่วนตัวบ้าง หลายกลุ่มหยุดการดำเนินงานเมื่อไม่มีงานแสดงสินค้าหรือไม่มีคำสั่งซื้อจากหน่วยงานของรัฐ เมื่อวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็งมีโอกาสเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาระดับจังหวัดและอำเภอ ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังจาก

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ) พบว่า วิสาหกิจชุมชนในแต่ละตำบลของ อำเภออุ้มทอง มีจุดแข็งของตัวเองในเรื่องของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์และวิถีชีวิตเกษตรกร พื้นที่ส่วนใหญ่ปลูกข้าวและพืชผักผลไม้อื่น ๆ ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการแนะนำของส่วนราชการระดับจังหวัดและอำเภอ และสัมภาษณ์ประธานวิสาหกิจชุมชน พบว่า วิสาหกิจชุมชนที่มีกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกและ ร่วมผลิต ร่วมพัฒนา ของ 13 ตำบลคัดเลือกได้ 20 กลุ่ม หลังจากศึกษาองค์ประกอบด้านศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนแล้ว พบว่า วิสาหกิจชุมชนต้นแบบที่มีความโดดเด่นและประสบความสำเร็จตามองค์ประกอบของศักยภาพทั้ง 6 ด้าน คือ วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ทุ่งทองยั่งยืน ประธานกลุ่มคือนายปัญญา ไคร์ครวญ ตำบลจรเข้สามพัน อำเภออุ้มทอง จ.สุพรรณบุรี

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) ของวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ ตามที่ Kotler (2000) ได้ให้แนวคิดการวิเคราะห์โดยสำรวจสภาพการณ์ภายในและภายนอก [4] ช่วยให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมผู้บริโภค และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคตเกี่ยวกับการดูแลรักษาสุขภาพ และจากการวิเคราะห์จุดแข็งและโอกาส พบว่า ประธานกลุ่มมีความมุ่งมั่น เรียนรู้และปรับเปลี่ยนวิธีการทำนาและการปลูกพืชปลอดสารเคมี พัฒนาคูณภาพของวัตถุดิบและผลผลิตอย่างต่อเนื่อง ด้วยจุดแข็งด้านผู้นำ ส่งผลต่อความสำเร็จอีก 5 ด้านตามมา คือ องค์ความรู้ที่มีการพัฒนาตลอดเวลา กระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกผ่านการประชุมเดือนละ 1-2 ครั้ง องค์กรชุมชนและเครือข่ายที่มีระเบียบ/กติกาและความสัมพันธ์กับกลุ่มอื่น การสนับสนุนความรู้และตลาดจากหน่วยงานภายนอก ทำให้ผลการดำเนินงานดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับโอกาสในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ด้วยจุดขายของผลิตภัณฑ์เอง ทั้งในส่วนที่เป็นผักผลไม้สด ขนมและผลิตภัณฑ์อาหารกึ่งสำเร็จรูป เช่น เครื่องดื่มธัญญาหารอาหารเสริมเพื่อสุขภาพที่ผลิตจากข้าวที่ปลูกในแปลงนาปลอดสารเคมี ส่งให้กับบริษัท ของเดอร์ และเลมอนฟาร์ม มากกว่าสิบปี ชี้ให้เห็นถึงความเข้มแข็งให้แก่สมาชิกและพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

จุดแข็งและโอกาสทางการตลาด ด้วยการผสมผสานความรู้ด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นทรัพยากรสำคัญในการผลิตสินค้าที่มีอัตลักษณ์ด้านภูมิ

ปัญหาดังเดิมเชื่อมโยงกับอาหารการกินที่คนสมัยใหม่เน้นการดูแลสุขภาพ ปราศจากสารเคมี หรือสารสังเคราะห์ปรุงแต่ง วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ทุ่งทองยังยืนยันยึดถือวิถีเกษตรอินทรีย์โดยสมบูรณ์ จึงสามารถพัฒนาศักยภาพการจัดการผลิตภัณฑ์และสามารถสร้างผลกำไรที่สามารถสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีแก่สมาชิก ผู้นำกลุ่มหรือประธานวิสาหกิจชุมชนมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง แต่จะต้องระวังเรื่องจุดอ่อนของผู้นำ คือ ประธานกลุ่มรับฟังความคิดเห็นของทุกคน ทำให้การตัดสินใจล่าช้า และสมาชิกบางคนยังขาดระเบียบวินัยในการทำงานและการใช้จ่ายเงิน ซึ่งเป็นปัญหาโยงมาสู่การทำงานร่วมกัน นอกจากนั้นแล้วกลุ่มยังต้องการความรู้ด้านการจัดการและการเชื่อมโยงช่องทางการตลาด อันจะนำไปสู่การพัฒนาการผลิตและสินค้าที่ประยุกต์เข้ากับยุคสมัยได้ เช่น การตลาดออนไลน์และโซเชียลมีเดีย ซึ่งสามารถเชื่อมโยงจุดอ่อนนี้เข้ากับจุดแข็งด้านการเรียนรู้และแสวงหาช่องทางการสนับสนุนจากภายนอกที่เป็นโอกาสในการพัฒนากลุ่มและพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อลดหรือป้องกันปัญหาห่วงโซ่อุปทานหรือเครือข่ายการผลิต โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่มีความคิดสร้างสรรค์แตกต่าง ทันสมัย โดยประธานกลุ่มจะสามารถมุ่งประสานงานเชื่อมโยงการผลิต การเข้าสู่ตลาดใหม่ การประสานงานกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งเชื่อมโยงไปยังปัจจัยสนับสนุนด้านความรู้ วัตถุดิบ วัสดุอุปกรณ์ หรือเงินทุน เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์และขยายเครือข่าย

ด้วยจุดแข็งของวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ทุ่งทองยังยืนยันยึดมั่นกับการดำเนินงานในวิถีอินทรีย์อย่างจริงจังของประธานกลุ่ม ด้วยความอดทนหลายปี จนกระทั่งพื้นที่ทำการเกษตรปราศจากสารพิษตกค้างและการปนเปื้อนของสารเคมีทางดิน ทางน้ำ และทางอากาศ เป็นการส่งเสริมความอุดมสมบูรณ์ของดินอย่างถูกต้อง มีแผนการจัดการอย่างเป็นระบบในการผลิตภายใต้มาตรฐานการผลิตเกษตรอินทรีย์ เพื่อเป้าหมาย 2 อย่างคือคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจชุมชนดีขึ้น ส่งผลต่อการขยายความเข้มแข็งไปสู่เครือข่ายอุปสงค์ (Supply Chain) มากยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากวัตถุดิบทางการเกษตรทั้งสดและแปรรูปไม่เพียงพอต่อความต้องการของลูกค้า ความน่าเชื่อถือและเป็นแบบอย่างที่ดีทำให้มีเกษตรกรในอำเภออุ้มทองและภายนอกเข้าร่วมศึกษาดูงานและเป็นเครือข่าย ขยายวงกว้างมากขึ้น รวมตัวกันเป็น

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นทางการเพื่อการดำเนินงานและการสนับสนุนภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนอย่างจริงจัง สอดคล้องกับลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชน คือ ผู้นำดี ประยุกต์และพัฒนาองค์ความรู้ กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกองค์กรชุมชนและเครือข่ายด้วยการยอมรับในหลักเกณฑ์และการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกเป็นพลังเสริมด้านความรู้ [5] ซึ่งจำเป็นจะต้องศึกษาบริบทและสภาพการณ์ของวิสาหกิจชุมชน จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรคที่เกิดขึ้น ตลอดจนการศึกษาสภาพปัญหาและศักยภาพที่แท้จริงของวิสาหกิจชุมชนสอดคล้องกับผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชน [6] ประกอบด้วยการกำหนดนโยบาย แผนงาน และการออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ผู้นำและการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีผลต่อการพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชน และการพัฒนารูปแบบของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน [7] ศักยภาพการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน มีองค์ประกอบสำคัญคือ ผู้นำเป็นหัวใจ ในการสร้างอุดมการณ์และแรงบันดาลใจต่อการเรียนรู้และมุ่งสู่เป้าหมายที่ความสำเร็จ [8,9] และจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กร ตามที่ Kotler (2000) [4] ช่วยให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทั้งที่เกิดขึ้นแล้วและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจและตลาดเป็นโอกาสเสริมจุดแข็งที่มีประธานกลุ่มได้รู้ พัฒนางานอยู่เสมอ ทำให้สมาชิกเข้าใจเพราะได้รับความรู้และเรียนรู้ความขยันอดทนและมุ่งมั่นต่องานในวิถีอินทรีย์ เช่นเดียวกับผลการวิจัยในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม ประธานกลุ่มมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสินค้าและทำการตลาด เมื่อวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็งมีโอกาสร่วมในกระบวนการพัฒนาระดับจังหวัดและอำเภอ สมาชิกมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง [10] รวมถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนต้นแบบคือสินค้าที่นิยมมากคือผักผลไม้สดปลอดสารเคมีและใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตขนมและอาหาร ส่งผลให้ปลูกผักและแปรรูปมากขึ้น สอดคล้องกับทิศทางการผลิตชุมชนที่ทันสมัยตามวิถีชีวิตทันสมัยของทุกตลาดที่คำนึงถึงสุขภาพเป็นสำคัญ ด้วยแนวคิดของภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิต [11] องค์ความรู้ของภูมิปัญญา คือ ส่วนที่เป็น

ศาสตร์สำหรับส่วนที่เป็นศิลป์ คือ ความรู้ที่มีคุณค่าทั้งดีและงาม ใช้สมองร่วมกับอารมณ์ ความรู้สึก และจิตวิญญาณ

วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ทุ่งทองยั่งยืนได้รับการคัดเลือกเป็นวิสาหกิจชุมชนต้นแบบที่มีศักยภาพมากที่สุดด้วยจุดเด่นของการใช้ภูมิปัญญาในการปลูกข้าว และผักผลไม้ปลอดสารพิษหรือสารเคมี ในความหมายของเกษตรอินทรีย์อย่างแท้จริง ผลิตและจำหน่ายผักผลไม้สดและสินค้าแปรรูปจากผลิตผลทางการเกษตรให้กับบริษัทสังคมสุขภาพ จำกัดหรือร้านเลมอนฟาร์ม และเป็นวัตถุดิบส่งให้บริษัทของเดออร์ออร์แกนิกฟู้ด จำกัด ผู้ผลิตสินค้าภายใต้แบรนด์ “ของเดอร์” ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากข้าวและธัญพืช ในการผลิตพืชผักที่เป็นวัตถุดิบมีกระบวนการผลิตแบบดั้งเดิม อีกทั้งสมาชิกทุกคนรอบครัวใส่ใจกับการปลูก การดูแลไปจนถึงการเก็บผลผลิตอย่างพิถีพิถัน สะอาด ปลอดภัย จนถึงมือผู้บริโภค โดยบรรจุหีบห่อสะอาดและทันสมัย ในลักษณะของผักผลไม้สดและสินค้าแปรรูปพร้อมรับประทาน ในขณะที่กระแสสังคมด้านการดูแลสุขภาพและนิยมการบริโภคผักผลไม้สดปลอดสารเคมีส่งผลให้ปลูกผักและแปรรูปมากขึ้น สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ทันสมัยตามวิถีชีวิตทันสมัยของทุกตลาดที่คำนึงถึงสุขภาพเป็นสำคัญ ด้วยแนวคิดของภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิต [11] องค์ความรู้ของภูมิปัญญา คือ ส่วนที่เป็นศาสตร์สำหรับส่วนที่เป็นศิลป์ คือ ความรู้ที่มีคุณค่าทั้งดีและงาม ใช้สมองร่วมกับอารมณ์ ความรู้สึก และจิตวิญญาณ ด้วยความรู้ความสามารถของประธานกลุ่มประกอบกับความสามัคคีของสมาชิกทำให้ผลการดำเนินงานดีขึ้นและกองทุนของสมาชิกเพิ่มขึ้นตลอดหลายปีที่ผ่านมา

7. บทสรุป

การมีผู้นำการเปลี่ยนแปลงของประธานวิสาหกิจชุมชน การยึดมั่นกับการณรงค์และอนุรักษ์ภูมิปัญญาเกษตรอินทรีย์ มุ่งมั่นด้วยพลังแห่งการสร้างชุมชนเกษตรอินทรีย์กับเป้าหมายการสร้างสุขภาพจิตและสุขภาพกายที่ดีแก่ตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อม เรียนรู้จากการปฏิบัติและรับความรู้ใหม่อยู่ตลอดเวลา มีการกระตุ้นทางปัญญาด้วยความรู้และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเสมอ สังเกตองค์ความรู้ ภูมิปัญญา จัดการ

กระบวนการเรียนรู้และเครือข่ายได้เป็นอย่างดี ประกอบกับการสนับสนุนของภาครัฐ ผลการดำเนินงานที่น่าพอใจ และสามารถพัฒนาต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง

วิสาหกิจชุมชนต้นแบบมีรูปแบบการดำเนินงานและการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนและสอดคล้องกับเจตนารมณ์การจัดตั้งตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548 การจัดการและการดำเนินงานของประธานกลุ่มและสมาชิกคือ “ศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน” ในการพัฒนาองค์กรและผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ที่มีจุดเด่นด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญา สอดคล้องกับลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชน คือ ผู้นำดี ประยุกต์และพัฒนาองค์ความรู้ ซึ่งจำเป็นจะต้องศึกษาบริบทและสถานการณ์ของวิสาหกิจชุมชน จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรคที่เกิดขึ้น ตลอดจนการศึกษาสภาพปัญหาและศักยภาพที่แท้จริงของวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ผู้นำและการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนจึงมีผลต่อการพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชน ด้วยองค์ประกอบของศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน ผู้นำจึงเป็นหัวใจในการสร้างความเข้มแข็งของสมาชิกและกลุ่ม ด้วยบทบาทสำคัญในการสนับสนุนความรู้เดิม (ภูมิปัญญา) ผสมผสานกับความรู้ใหม่ กระตุ้นกระบวนการเรียนรู้ ปลูกฝังในลักษณะขององค์กรชุมชนและการสนับสนุนจากภายนอกคือ องค์ประกอบที่สร้างศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน จะสามารถป้องกันปัญหาและเสริมสร้างแนวทางการพัฒนา กลุ่มให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทั้งที่เกิดขึ้นแล้วและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจและตลาดเป็นโอกาสเสริมจุดแข็งของผู้นำและการจัดการด้วยความรู้วิถีอินทรีย์อย่างแท้จริง และถูกต้อง การเป็นแบบอย่างที่ดีด้านการมุ่งมั่นต่อการพัฒนาคุณภาพผลผลิตที่ดีต่อสุขภาพของผู้ผลิต (เกษตรกร) และผู้บริโภค ใฝ่รู้ พัฒนางานอยู่เสมอ ทำให้สมาชิกเข้าใจเพราะได้รับความรู้และเรียนรู้ผลลัพธ์และผลกระทบที่ดีต่อตัวเอง ลูกหลาน ที่สามารถสื่อสารกับลูกค้าได้ด้วยความภาคภูมิใจในวิถีอินทรีย์ที่มีผลกระทบต่อการดูแลสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน

8. ข้อเสนอแนะและการนำไปใช้ประโยชน์

1. สมาชิกวิสาหกิจชุมชนควรตระหนักถึงความสำคัญของผู้นำกลุ่มและเรียนรู้ความคิด/พฤติกรรมเชิง

สร้างสรรค์ที่ส่งผลดีต่อส่วนรวม ผู้นำการเปลี่ยนแปลงคือ การศึกษาหาความรู้ทั้งเชิงหลักการและโลกทัศน์จากภายนอก การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการผลิตและการตลาดของสมาชิกคนรุ่นใหม่ สืบทอดภูมิปัญญาดั้งเดิมกับความรู้ที่ทันสมัย เสริมสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายอุปสงค์ (Supply Chain) ที่มีคุณภาพสำหรับการผลิตขนาดใหญ่ และขยายเครือข่ายกว้างออกไปยังจังหวัดอื่น ๆ

2. หน่วยงานภาครัฐ พัฒนาชุมชนจังหวัดและอำเภอ รวมถึง อพท. ควรเร่งสำรวจความต้องการและปัญหาของวิสาหกิจชุมชน จำแนกแนวทางการส่งเสริมสนับสนุนตามความเหมาะสมและความจำเป็น สำนักงานพัฒนาชุมชนระดับจังหวัดและอำเภอ ควรกำหนดโครงการพัฒนาผู้นำและเครือข่ายของวิสาหกิจชุมชน เพื่อยกระดับสินค้าและตลาดของวิสาหกิจชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดแผนพัฒนาวิสาหกิจชุมชน โดยสนับสนุนด้านความรู้และติดตามปัญหาอุปสรรคอย่างต่อเนื่อง

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ด้านนโยบาย: พัฒนาการจังหวัดและอำเภออยู่ทองและอำเภออื่น ๆ สามารถนำองค์ประกอบการประเมินศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนไปใช้ในการประเมินศักยภาพความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน และวางแผนพัฒนาวิสาหกิจชุมชนหรือผู้ผลิตสินค้า OTOP ได้ตามความเหมาะสมด้านบริบทของพื้นที่ เพื่อการแก้ปัญหาผู้ผลิตที่ยังมีข้อจำกัดด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์และตลาด ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหาที่ตรงจุด

2. ด้านชุมชนและพื้นที่: วิสาหกิจชุมชนต้นแบบและวิสาหกิจชุมชนอื่น สามารถประเมินตนเองและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของตนเองได้อย่างชัดเจน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

นักวิจัยควรทำการศึกษารูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มผู้ผลิตสินค้าโอท็อปทุกกลุ่มเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มที่จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มที่ไม่ได้จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนว่า มีจุดแข็งจุดอ่อนด้านใด มีประโยชน์ต่อการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มให้ยั่งยืนได้อย่างไร

9. เอกสารอ้างอิง

[1] วิทยา จันทร์แดง และจันทรงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนว

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 18(2) หน้า 23-40, สืบค้นจาก http://research.kpru.ac.th/old/Journal_HSS/images/TGT/2555/pats2/3.pdf

- [2] สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุพรรณบุรี. (20 กรกฎาคม 2560). อุทองอยู่อารยธรรมสุวรรณภูมิ. สืบค้นจาก <http://www.suphan.biz/utongnews01.htm>
- [3] กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร. (19 กรกฎาคม 2560). สืบค้นจาก [http://smce.doae.go.th/Product Category/SmceCategory. php? region_id=&province_id=7 2 &hur_id=0 9 & key_word=](http://smce.doae.go.th/Product%20Category/SmceCategory.php?region_id=&province_id=72&hur_id=09&key_word=)
- [4] Kotler, P., Marketing management: Analyzing consumer marketing and buyer behavior (The Millennium). New Jersey: Prentice Hall, 2000.
- [5] สัญญา เคนาภูมิ, “แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม,” วารสารวิชาการแพรวา ภาพศิลป์, ปีที่ 2, ฉบับที่ 3, หน้า 53-66, 2558.
- [6] มาลินี ศรีไมตรี, “การพัฒนารูปแบบและศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามอัตลักษณ์ของท้องถิ่นสู่นักท่องเที่ยวจังหวัดอุบลราชธานี,” วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย, ปีที่ 11, ฉบับที่ 2, หน้า 53-65, 2559.
- [7] ฐานันท์ ตั้งรักจุล, รัชมนต์ คำศรี, พาฝัน รัตนะ และไอริน สกุลศักดิ์, “ศักยภาพการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน กลุ่มผ้าทอหมื่นศรี จังหวัดตรัง” การประชุมมหาดไทยวิชาการระดับชาติและนานาชาติครั้งที่ 7 มหาวิทยาลัยมหาดไทย, มิถุนายน 2559, หน้า 160-171.
- [8] Bass, B.M. and Riggio, R. E., Transformational Leadership. 2nd ed. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 2006.
- [9] Covey, Stephen R., The 8th Habit: From Effectiveness to Greatness. New York: Simon & Schuster, 2004.

- [10] สุดถนอม ตันเจริญ, “การท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อชุมชนและท้องถิ่น,” การประชุมวิชาการระดับชาติสหวิทยาการเอเชียอาคเนย์ 2558 ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ, มิถุนายน 2559, หน้า 115-125.
- [11] ชวน เพชรแก้ว, ชุมชนไม่เรียง: การจัดการแบบพึ่งตนเอง. กรุงเทพฯ: สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส), 2547.